

Правові аспекти вдосконалення судово-експертної діяльності в Україні

Катерина Дзюбак

Канд. екон. наук, Одеський НДІСЕ, м. Одеса, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9227-6538>, e-mail: ekaterina.dzubak@gmail.com

Наведено позиції вчених щодо перейменування Закону України «Про судову експертизу». Запропоновано запровадити поняття «експертна діяльність» і «експертна послуга». Розглянуто пропозицію скасувати рецензування висновків експертів.

Ключові слова: експертиза; судовий експерт; судово-експертна діяльність; експертна послуга; правове регулювання експертної діяльності в Україні.

Legal Aspects of Improving Forensic Activity in Ukraine

Kateryna Dziubak

The views of scientists on renaming the Law of Ukraine “On Forensic Examination” are provided. It is proposed to introduce the concepts of “expert activity” and “expert service”. The proposal to abolish the review of expert conclusions has been considered.

Keywords: examination; forensic expert; forensic activity; expert service; legal regulation of forensic activity in Ukraine.

Під терміном «судово-експертна діяльність» розуміють узагальнений вид суспільно-корисної діяльності та суспільні відносини, що виникають у зв'язку з потребою одних осіб здобувати інформацію, яка їх цікавить, із питань, що потребують застосування знань, яких вони самі (у повному або необхідному обсязі) не мають, і можливістю інших надати їм цю інформацію (за результатами досліджень).

У профільному Законі України від 25.02.1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу» [1], який сьогодні регулює судово-експертну діяльність в Україні, відсутня сама дефініція судово-експертної діяльності. Проте, відповідно до преамбули згаданого Закону, він визначає правові, організаційні та фінансові підвалини судово-експертної діяльності. Закон також закріплює науково-методичне й організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності, її міжнародно-правове забезпечення. Зважаючи на це, вітчизняна науковиця Ю. Форіс [2] дійшла висновку, що профільний закон варто було б назвати «Про судово-експертну діяльність», оскільки у ньому викладено основи навчання, атестації та кваліфікації професійних експертів, методичного забезпечення, фінансування, міжнародної співпраці в галузі судової експертизи тощо.

У будь-якому разі судово-експертна діяльність має ґрунтуватися на утвердженні верховенства права й укріпленні інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема, на основі принципу поваги до прав та свобод людини.

Заслуговує на увагу також думка, що розширене розуміння суб'єкта судово-експертної діяльності слід уважати неправильним. Ані суд, ані інші учасники процесу не можуть бути суб'єктами експертного дослідження. Призначення судової експертизи є правовою підставою для її проведення, однак це жодною мірою не впливає на сутність експертного дослідження, на вибір експертної методики, застосування тих або тих методів, формулювання висновку. Тому суб'єктом будь-якого дослідження (і експертне не виняток) є його безпосередній виконавець. У цьому разі — це лише судовий експерт. Окрім того, до суб'єктів експертного дослідження належать також експертні організації, адже в межах такої організації проводять експертні дослідження, вони забезпечують належні умови для їх проведення [3].

Безпосередньо судово-експертна діяльність пов'язана із практичною діяльністю судового експерта, проте її не слід розглядати з позицій організації праці або з позицій діяльності

інших учасників розслідування, так чи інакше пов'язаних з її проведенням. Специфіка судово-експертної діяльності обумовлює необхідність її дослідження з позицій пізнавальної діяльності судового експерта та його практичної діяльності.

Зміст судово-експертної діяльності, як і будь-якого іншого виду суспільної діяльності, знаходить свій вираз у її завданнях, які, відповідно, можна розподілити на загальні й окремі. Загальними є завдання, які стоять перед суб'єктами реалізації судово-експертної діяльності, а саме:

- організація роботи судово-експертних установ та їхніх підрозділів;
- запровадження в експертну практику нових методів досліджень, сучасних експертних методик, забезпечення їх активного використання під час проведення експертиз і в профілактичній діяльності;
- добір, розстановка, навчання та виховання кадрів, формування відповідальності за виконання службового обов'язку й дотримання законності;
- роз'яснювальна робота з ознайомлення працівників правоохоронних органів із сучасними можливостями судової експертизи та ін.

Необхідно зважати також на той факт, що обумовлені розвитком суспільних відносин сучасні тенденції застосування спеціальних знань мають своїм результатом появу нових видів експертиз, які вже не є судовими експертизами за своєю суттю. Експертна діяльність у загальному значенні вийшла за межі судової експертизи, і правове регламентування експертної діяльності здійснюють за допомогою численних норм, закріплених у нормативно-правових актах процесуального й матеріального законодавства різних галузей права.

Окрім того, чинним законодавством України передбачене правове регламентування таких несудових видів експертиз, як: наукова та наукова технічна експертиза; екологічна експертиза; експертиза цінності документів; громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади; державна експертиза земельно-порядкової документації; державна експертиза з енергозбереження тощо. Зважаючи на це, деякі вчені [4], і ми з ними погоджуємося, влучно

пропонують запровадити в науковий обіг (поряд із поняттям «експертна діяльність») нове поняття — «експертна послуга», ґрунтуючись на таких аргументах:

- у Законі України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII «Про виконавче провадження» [5] експертів визначено як учасників виконавчого провадження (ст. 7), а наявність письмового висновку експерта є підставою для зняття арешту з майна (ст. 60);
- у Законі України від 14.10.2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції» [6] експертів як осіб, що надають публічні послуги, прирівняно до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення (ст. 4);
- у Законі України від 10.12.2015 р. № 889-VIII «Про державну службу» [7] передбачено посади експертів Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України та Секретаріату Кабінету Міністрів України, які належать до третьої категорії (ст. 25);
- у Законі України від 06.09.2012 р. № 5203-VI «Про адміністративні послуги» [8] передбачено подання суб'єктом звернення документів медико-соціальної експертизи (ст. 9).

На підставі аналізу відповідних положень названих нормативно-правових актів можна дійти висновку, що експертна діяльність є діяльністю уповноважених суб'єктів, що спрямована на надання експертних послуг, а експертна послуга — це засноване на спеціальних знаннях надання обґрунтованого висновку про об'єкт експертизи.

Законодавчі зміни мають передбачати поліпшення якості судово-експертної діяльності та її оптимізацію, недопущення складання неправдивих висновків, зменшення кількості помилок в експертній практиці. Точаться жваві дискусії щодо рецензування висновків експертів: яка процесуальна сутність рецензії на висновок експерта; якщо висновок експерта — це джерело доказів, то який статус має «рецензія»?; чи проходять процедуру рецензування експерти в європейських країнах? Тощо (оскільки за наявності сумнівів щодо результатів судової експертизи передбачено процесуальну можливість призначення та проведення повторної

експертизи, залучення комісії експертів, допит експерта в суді). Саме тому ми вважаємо, що рецензування висновків експертів потрібно скасувати.

Оскільки судова експертиза є складовою ефективного правосуддя, від належного реформування та оптимізації судово-експертної діяльності залежить відкриття істини, можливість вирішення справи за суттю, досягнення справедливості.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 24.03.2024).
2. Форис Ю. О формировании судебно-экспертного права: постановка проблемы. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2003. Вип. 3. С. 48.
3. Черноус Ю., Лопата О. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 1. С. 3—12.
4. Курило В., Самохін А. Правове регулювання експертної діяльності в Україні: проблеми та шляхи розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2013. С. 66—72.
5. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 23.03.2024).
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 23.03.2024).
7. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 23.03.2024).
8. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 23.03.2024).